

Ирена М. Селаковић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за хиспанистику

ИДЕОЛОШКЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ ШПАНСКОГ ГРАЂАНСКОГ РАТА: ДЕЦА И ОБРАЗОВАЊЕ У ФИЛМОВИМА *ЈЕЗИК ЛЕПТИРА* И *ЦРНИ ХЛЕБ*

У овом раду ћемо представити и анализирати идеолошке манифестације Шпанског грађанског рата које су се одразиле кроз образовање на децу како предратног, тако и послератног периода, а приказане су у филмовима *Језик лептира* (*La lengua de las mariposas*) и *Црни хлеб* (*Pan negro*). Ови филмови су одабрани за анализу јер приказују свакодневницу шпанског друштва, као и утицај рата на становништво кроз који се на веома јасан начин осликавају политичке идеологије националиста и републиканаца, које су довеле до поделе народа на тзв. две Шпаније. Кроз филмове се приказују идеали, принципи и начела републиканаца, али и националиста, који су се у највећој мери одразили на животе деце кроз њихово образовање у школи. На основу анализираних сцена у два одабрана филма, упоредићемо у којој мери се манипулисало децом пре, а и након Шпанског грађанског рата, као и зашто је важно бавити се темом утицаја образовања и школске средине на децу у овом периоду.

Кључне речи: *Језик лептира*, *Црни хлеб*, Шпански грађански рат, образовање, идеологија, деца

УВОД

Осамдесет година након завршетка Шпанског грађанског рата он и даље представља актуелну тему и инспирацију многим уметницима за стварање, како књижевних, тако и уметничких форми. Огроман број аутора и научника из области историје и осталих друштвених наука посветио је своју каријеру проучавању овог сукоба, који је трајао од 1936. до 1939. године. Овај догађај представља једно од најважнијих ратних збивања које је задесило Шпанију у XX веку, јер је утицало како на Шпанију тог времена, тако и на данашњу.

У овом раду бавимо се анализом идеолошких манифестација које су се, пре свега кроз школско образовање, одразиле на животе деце како предратног, тако и послератног периода Шпанског грађанског рата. За корпус нашег истраживања изабрана су два филма: *Језик лептира* (*La lengua de las mariposas*) који осликава шпанско друштво пред само избијање рата и *Црни хлеб* (*Pan negro*) који представља моралну мизерију шпанског друштва након рата.

1 irena.selakovic@filum.kg.ac.rs

И у једном и у другом филму улога протагониста додељена је деци, тачније дечацима, који покушавају да се изборе са проблемима епохе у којој живе. У овом истраживању ћемо настојати да упоредимо идеолошки утицај одражен на децу кроз образовање током ова два периода и испитамо у којој мери се манипулисало децом зарад усађивања одређене идеологије, онако како су то два одабрана филма представила. Поред тога, покушаћемо да објаснимо важност теме образовања деце за будућност Шпаније у критичном периоду који је представљен у филмовима.

ДВЕ ИДЕОЛОГИЈЕ ШПАНСКОГ ГРАЂАНСКОГ РАТА

Шпански грађански рат је био, пре свега, конфликт између политичких сила због власти, а избио је у периоду када је Шпанија још увек осећала последице Првог светског рата (Рибеиро де Менесес 2003: 1). Томас (1980: 37) предочава да је избијање рата 1936. године представљало кулминацију разних предратних збивања у Шпанији, чији корени датирају још од 1808. године, односно од Рата за независност од Француске када је држава почела да се дели на „две Шпаније”, тачније либерално и традиционално оријентисане припаднике различитих размишљања.

Током избијања Шпанског грађанског рата, и либерални републиканци и традиционални националисти сматрали су да се залажу за мир, међутим, њихове тактике за успостављање тог мира су се у потпуности разликовале. Хулиа (2004: 83) објашњава да је Шпански грађански рат убрзо постао дефиниција борбе између војне диктатуре и републиканске демократије, између револуције и контрареволуције, између фашизма и комунизма. Десница, односно националисти, стајали су уз цркву која је у том тренутку веома одлучно држала до својих начела и заступала конзерватизам. Насупрот томе, левицу, односно републиканске струје, дефинисала је тежња ка реформи друштва, односно увођењу свега што је модерно и напредно, као и постизању веће равноправности и разумевању међу људима. Бахо Алварес и Хил Пећароман (2003: 223–224) објашњавају да су националисти хтели да елиминишу растући комунистички покрет у Шпанији. Уз њих су стајали традиционални и конзервативни слојеви шпанског друштва чији су главни представници били црква, војска и буржоазија, који су подржавали централизацију власти. Народни фронт, односно левица, хтела је да се стане на крај традиционалним убеђењима и тежила је ка модернизацији земље. Имали су подршку синдиката, политичких странки левице и бораца за демократију, а једна од ствари коју су желели да победе били су растући нацизам и фашизам, као и да одбране републиканску владу. Након војног удара којим започиње рат, левица и десница морале су да модификују политички, друштвени и економски систем који су заступали. И републиканци и националисти су сматрали да се морало уклонити све оно што је подржавало „погрешну” страну и смакнути са државних врхова сви они

који су се водили супарничком идеологијом. Држава се, благоречено, поделила на вернике и невернике. Припадници деснице, који су имали подршку цркве, сматрали су да су републиканци ништа друго него неверници које треба искоренити у крсташком рату. Међутим, и једна и друга страна допринеле су погоршању ситуације у земљи и масовним прогонима и погибијама (Бахо Алварес и Хил Пећароман 2003: 224).

Сукоб и поделу између две Шпаније веома сликовито је описао познати шпански песник, Антонио Мањадо (1991: 87), у својој песми „Шпањолчић” („Españolito”).²

„Ево једног Шпанца који жели
живети и живети почиње,
између Шпаније што умире,
и друге која зева.
Дечаче, што долазиш
на свет чувао те Бог,
Једна од две Шпаније
Заледиће ти срце.”

Поред Антонија Мањада, огромном броју уметника који су живели током периода Шпанског грађанског рата, оружани сукоби су представљали инспирацију и главну тему за настанак уметничких дела. Уколико покушамо да анализирамо идеолошке компоненте ове песме, можемо закључити да аутор стрепи од онога што ће се неминовно десити, а настаће као резултат идеолошки подељене Шпаније на две стране. Аутор се обраћа свим новорођенчадима, које дочекује један хаотичан свет, пун мржње, убиства и несреће. На њиховом путу ка одрастању једино им бог може помоћи и усмерити их ка правом путу. Мањадо је кратко и јасно описао растргнуту Шпанију, а читајући његове стихове стичемо комплетан увид у то колико је Шпански грађански рат оставио кључне последице на животе деце тога доба.

Током три године рата, било је успона и падова и једне и друге стране, међутим, десничарске групације су односиле победе, што је резултирало левичарским повлачењима. Франко је освајао градове један по један, ређајући успехе. Када је коначно успео да продре у престоницу, сви остали делови Шпаније који су били под републиканцима, како Бахо Алварес и Хил Пећароман наводе (2003: 228), „срушили су се као кула од карата”. Како Хулиа (2004: 102) истиче, Република није пропала, већ је поражена након што је три године давала отпор силама које су на сваком пољу биле јаче од ње. Нова држава и крај рата проглашени су 1. априла 1939. године. Након ове победе успостављен је режим генерала Франсиска Франка који је трајао до његове смрти 1975. године. Представљао је диктаторски десничарски режим у Шпанији, а називан је и франкизам,

2 Ya hay un español que quiere / vivir y a vivir empieza, / entre una España que muere / y otra España que bosteza. / Españolito que vienes / al mundo te guarde Dios. / Una de las dos Españas / ha de helarte el corazón. (Machado 1991: 87), превод ауторке.

односно фашистичка диктатура генерала Франка. Овај режим се у великој мери одразио на образовање деце. У наставку ћемо дати увид у то кроз анализу одређених сцена филмова *Језик лејџира* и *Црни хлеб*.

ЈЕЗИК ЛЕПТИРА (1999)

Језик лејџира је филм снимљен 1999. године, а режисер је Хосе Луис Куерда (José Luis Cuerda). Заснива се на истоименој причи коју је написао Мануел Ривас (Manuel Rivas). Поред ове приче, у радњу филма се убацују још две – *Un saxo en la niebla* (*Саксофон у мајли*) и *Carmiña* (*Кармиња*) – које се, такође, налазе у склопу Ривасове књиге *¿Qué te quieres, amor?* (*Љубави, волиш ли ме?*). Радња филма се одвија у једном малом селу у Галисији, а временски смешта у тесан период између проглашења Друге републике и избијања Шпанског грађанског рата. Жанровски *Језик лејџира* сврставамо у историјске драме.

ЦРНИ ХЛЕБ (2010)

Црни хлеб је шпански филм снимљен 2010. године на каталонском језику, а режисер је Агустин Виљаронга (Agustí Villaronga). Заснива се на истоименом роману који је написала Емили Теишидор (Emili Teixidor). Радња филма се одвија у једном малом селу у Каталонији, а временски је смештена у период након Шпанског грађанског рата. Међутим, насупрот многим филмовима који приказују две супротстављене стране у послератном периоду, овај филм не говори конкретно о „оним добрим” или „оним лошим”. Жанровски *Црни хлеб* сврставамо у драму са елементима трилера и фантастике.

ОБРАЗОВАЊЕ ПРЕ ШПАНСКОГ ГРАЂАНСКОГ РАТА

Алтед Вихил (1996: 207) објашњава да је пре успостављања Друге републике католичка црква имала огроман утицај на тадашње образовање, док је републиканска влада била немоћна да своје идеје и реформе у потпуности спроведе у дело. Један велики проблем, како Санћо Флорес (1997: 34–35) објашњава, јесте био тај што огроман број деце у том периоду није био уписан у школе, а она која јесу, нису имала најадекватније услове за усавршавање.

Након успостављања Друге републике 14. априла 1931. године образовни систем је коначно почео да напредује, а мото републиканца је био „образовање чини слободним и достојанствено уздиже особу” и „право свих на образовање и културу без ограничења” (Алтед Вихил

1996: 209).³ Поред тога, Република је тежила и ка отварању библиотека, амбуланти и педагошких саветовалишта, као и ширењу културе у селима у којима је живео велики број деце. Саграђене су и школске канине како би се ученици боље хранили. Модернизовани су универзитети и створени нови истраживачки и културни центри, као и вечерње школе за одрасле.

Према речима Санћа Флореса (1997: 30–31), још један од великих проблема који је Република покушала да сузбије било је уплитање цркве у државне послове. Црква је до тада била највећа реакциона сила која је икада постојала у шпанском друштву и која се опирала реформама које би модернизовале државу. Републиканцима је сметао огроман утицај цркве на друштво и образовање од основне школе до факултета, како на селима, тако и у градовима. Свештеници су били у одличним односима са аристократијом и буржоазијом и углавном нису марили за проблеме сиромашних. Република је хтела да стане на крај томе и тежила је ка раздвајању државе од цркве, а нови устав је гласио „држава Шпанија нема званичну религију“⁴ (Санчо Флорес 1997: 31).

ШКОЛА КАО СИНОНИМ ЗА КАЗНУ

Једна од првих тема са којом се сусрећемо у филму *Језик лејшира* је тема образовања. Филм почиње са првим одласком у школу осмогодишњег дечака Монћа, који је због проблема са астмом био спречен да крене раније. Заплашен од стране оца, из његовог личног искуства, да учитељи физички злостављају своје ученике, у школу одлази скептичан страхујући од онога што ће му се десити. Калдевиља Домингес (2012: 194) објашњава да је пре проглашења Друге републике, образовање у Шпанији било под управитељством цркве, која је спроводила реформе по којима ће се едукација деце одвијати и наставни план и програм који ће пратити. Многе генерације су завршиле школу по тим критеријумима, међу њима и отац нашег протагонисте Монћа. Он је од самог почетка усадио страх у Монћову главу да учитељи туку и кажњавају ђаке уколико се не придржавају правила, јер је то оно што је он за време свог школовања проживео. Неоправдан страх који Мончо осећа не дозвољава му да спава и у сред ноћи буди свог брата како би се бар мало утешио:

Мончо: Јесу ли шебе џукли у школи?

Андрес: Наравно да јесу (иосиано и иронично).

Мончо: Ја не желим да идем... Ја не желим да ме џуку.

Андрес: А ко ће њо да ше џуче?

Мончо: Учишељ.. Излегда као да је баш лоше нарави. (Хосе Луис Куерда 1999)⁵

3 „La educación hace libre y dignifica a la persona” y „el derecho de toda persona a la educación y a la cultura sin distinciones” (Alted Vigil 1996: 209).

4 „El Estado Español no tiene religión oficial.” (Sancho Flórez: 1997: 31)

5 Moncho: ¿A ti te pegaban en la escuela? / Andrés: ¡Pues claro! / Moncho: Yo no quiero ir... Yo no quiero que me peguen. / Andrés: ¿Quién te va a pegar? / Moncho: El maestro. Tiene cara de mal

У овом примеру видимо колико је заправо став родитеља утицао на формирање оваквог става код Монћа. Није ни познавао учитеља али је дошао до таквог закључка због предрасуде засноване на искуству оца. Међутим, испоставило се да је Монћов учитељ дон Грегорио потпуно другачији. Како Гарсија (2005: 115) наводи, учитељ дон Грегорио излази из оквира традиционално усмерених учитеља. У предратном периоду који филм осликава, либералне идеје учитеља нису наилазиле на подршку укупног друштва. Многи, националистички оријентисани, сматрали су, под утицајем цркве, да због оваквих учитеља деца не стижу одговарајуће образовање, а пре свега духовне вредности. Међутим, републикански усмерени учитељи, вођени либералним духом, покушавали су да деци покажу да има још нечега ван оквира цркве и религије и да се око њих налази читав свет који их чека да га истраже.

Алтед Вихил (1996: 209) објашњава да је образовање за време Друге републике било слободно, далеко од тога да је било репресивно и да су учитељи тукли децу, што је представљало неоправдан страх од ког је стрепео Монћо. Предрасуде које је имао се руше у тренутку када схвата да је његов учитељ сушта супротност слике коју је имао у својој глави. Мудар учитељ, дон Грегорио, успео је да у Монћу изазове осећај поштовања и дивљења, јер се на својствен и једноставан начин трудио да ученицима пренесе знање из свих животних области. Калдевиља Домингес (2012: 194) истиче да се након успостављања Друге републике радило на усавршавању образовања, школе су постале обавезне и јавне, а у исто одељење су ишле и девојчице и дечаци. Гарсија (2005: 115) објашњава да је учитељ дон Грегорио својим подучавањем ученика желео да уздигне културу у Шпанији, као и да ученике, поред најважнијих ствари из математике, биологије и осталих наука, научи моралним вредностима. Међутим, колико год његове намере биле чисте и искрене, заступао је либералну идеологију републиканаца, која је у очима конзервативаца представљала нешто веома лоше. Људима није било дозвољено да своје идеје и ставове слободно изражавају и да буду слободни попут лептира, како је он мислио. За националисте је дон Грегорио, као и остали наставници, представљао претњу која је њиховој деци ширила видике и учила их моралним вредностима, како наводи Калдевиља Домингес (2012: 187). Аутор, такође, истиче учитељевој идеју слободе као веома битан фактор приликом одрастања деце. Учио је ђаке да се воде својим срцем, а размишљају умом и доносе закључке на основу тога. Да ли је заиста могао успети у том науку у друштву у ком постоји десничарска идеологија против слободног говора?

Наредна сцена из филма *Језик лејшира* на јасан начин осликава став републиканских учитеља и вредности за које су се они залагали:

„Вук никада неће спавати у истом кревету са овцама. Али за нешто сам сигуран: Ако успемо да једна генерација, само једна генерација, одрасте

слободно у Шпанији, нико им више никада нећи моћи одузети слободу, нико неће моћи да им украде то благо". (Хосе Луис Куерда 1999)⁶

Дон Грегорио је сликовито описао однос републиканаца и националиста. Републиканце је представио као стадо оваца, односно жртву тог тешког периода за Шпанију, а националисте као вука, предатора, који их лови једну по једну и чини их све немоћнијим.

У филму постоји још једна сцена у којој се на јасан начин приказује националистички став према републиканским учитељима. Ради се о сцени у којој разговарају дон Грегорио и свештеник, где уочавамо незадовољство свештеника према ономе чиме дон Грегорио учи ђаке у школи. Сматра да их подучава глупостима које их удаљавају од правих духовних вредности. Индиректно му замера чињеницу да су због природних наука ђаци запоставили часове верског образовања и смањили одлазак на мису.

И поред исцрпног залагања републиканаца за модернизацију земље и слободу, Санћо Флорес (1997: 33) ипак додаје да је Република потценила свог непријатеља, цркву. Црква је била веома богата захваљујући добром односу са припадницима буржоазије, који су, такође, тежили традиционалним вредностима и били у потпуности против републиканског режима. Због тога републикански тип образовања није успео дуго да се задржи. Први разлог је био тај што републиканци нису успели да затворе религиозне школе, нити да њихове ученике пребаце у државне. Други разлог је био мањак учитеља, а они који су увелико радили морали су се додатно професионално усавршавати (Санћо Флорес 1997: 35).

БИТИ РЕПУБЛИКАНАЦ У ПОСЛЕРАТНОЈ ШПАНИЈИ

Оно што је неминовно наставило да постоји после завршетка Шпанског грађанског рата, јесте изражена подела на републиканце и националисте у шпанском друштву. Република је поражена, националисти су однели победу, али подела на две стране је и даље била актуелан појам. Након победе националиста велики број републиканаца био је осуђен на смрт. Чињеница да су били, како су их националисти називали „црвени“, само је доприносила томе да први буду осуђени за злочин, за који можда и нису били криви. Утицај послератног шпанског друштва на децу је био огроман. Школе су се у потпуности вратиле на образовни систем пре Републике, а учење се заснивало на каљању републиканских идеја и ставова, нечега што треба уклонити као да никада није ни постојало.

На основу свега наведеног долазимо до првог упечатљивог идеолошког утицаја послератног периода на живот детета који можемо уо-

6 El lobo nunca dormirá en la misma cama con el cordero. Pero de algo estoy seguro. Si conseguimos que una generación, una sola generación, crezca libre en España, ya nadie les podrá arrancar nunca la libertad. (José Luis Cuerda 1999)

чити у филму *Црни хлеб*. Ради се о сцени када Андреу долази за оцем у полицијску станицу како би дао изјаву о лешевима Диониса и Колета које је пронашао у шуми. Током разговора са оцем, начелник је рекао да је остало још доста црвених које би требало преобразити, а обраћајући се Андреу каже: „Види се да ниси као твој отац. Ти ћеш ићи правим путем”⁷(Агусте Виљаронга 2010). Овде је јасно представљено да републиканци више нису били пожељни у шпанском друштву и да се тежило ка томе да сви млади нараштаји буду приклоњени победничкој страни. Националисти су знали да је децом најлакше манипулисати. Сада, када је рат био окончан, желели су да се „очисти” држава, да се уклони и избаци све што је нарушавало карактер Шпаније за који су се одувек залагали. Сеоски начелник је управо то и покушао. Хтео је да покаже Андреу да пут којим иде његов отац није прави и да ће једино исправно поступити уколико схвати да је победничка страна она где се налазе праве вредности.

МАНИПУЛАЦИЈА ОБРАЗОВАЊЕМ У ПОСЛЕРАТНОМ ПЕРИОДУ

Након пада Друге републике и избијања Шпанског грађанског рата уследила је и манипулација образовним системом кроз усађивање одређених идеја. Како Алтед Вихил (1996: 207) наводи, и републикански и националистички „циљ је био индоктринирати деци принципе за које се борило и у исто време сачувати их од 'нездравих' и 'субверзивних' утицаја супротне стране”⁸. Уколико узмемо у обзир да велики број деце још увек нема развијено критичко мишљење о одређеним политичким идеологијама, њима је најлакше манипулисати и уграђивати им одређене идеје. Националисти су спалили огроман број књига и уџбеника, а штампани су нови са текстовима који су садржали религиозне поруке које су директно алудирале на све идеје и ставове које су они заступали. Имали су подршку цркве и тежило се одбрани католичког интегризма. Својим реформама су успели да одбаце сва начела и законе републиканаца. Овакав систем је у великој мери био заступљен скоро до пред крај рата када је Министарство образовања донело одлуку да се књиге и наставни материјал поново коригују текстовима који ни на који начин нису могли да удаљавају децу од једних, а приближавају их другим начелима и идејама које су наводно исправније (Алтед Вихил 1996: 207). Међутим, и поред исцрпног залагања Министарства образовања, нису све школе прихватиле овај режим, тако да је и у годинама након рата великим бројем деце манипулисано кроз наставни материјал и лекције на часовима. Црква је поново имала огроман ути-

7 Se ve que no eres como tu padre. Tú irás por buen camino. (Agustí Villaronga 2010)

8 „El objetivo era adoctrinar a los niños en los principios contrapuestos por los que se luchaba, a la vez que había que preservarles de las influencias malsanas y subversivas del contrario.” (Vigil 1996: 207)

цај на тадашње образовање, спроведене су одређене забране учења и штампане су нове књиге са измењеним текстовима уз помоћ којих су усађиване националистичке идеје. У наредној сцени можемо јасно видети на чему се заснивало ово измењено образовање и какав је био став учитеља према ученицима:

Учишћел: Победа никада није неутрална или незаслужена. Мора се удаљити од поражених, као што се удаљава од куће. Vaevictis!⁹ Поражени немају право ни на крашћку белешћку на дну сћранице велике књиге о истћорији, јер истћорију увек пишћу победници. Нека остћане зајамћено да сам ја увек на сћрани победника јер имају више ћрава. Да ли неко зна збоћ чећа?

Кирсе: Ја! Защо што су храбћрији!

Учишћел: Не. Защо што су знали како да ћобеде. А само може да ћобеди онај који зна како. На истћи начин и боћати имају више ћрава од сиромашћних. Да ли неко зна збоћ чећа?

Једна ученица: Збоћ новца.¹⁰ (Агустћ Виљаронга 2010)

У анализираној сцени се на јасан начин види какво је било образовање након победе националиста у Шпанском грађанском рату, начин на који су деца подучавана, какви су били ставови учитеља и разлика између победника и губитника. Велика већина часова се заснивала на оваквом начину подучавања. Учитељи су износили сличне ставове и манипулисали ученицима. Учили су их да су богатство и моћ једине вредности које треба усвојити, а да од осталих треба побећи и избрисати их из историје као да нису ни постојале. На основу ове сцене, такође, можемо закључити да у школи више није постојала слобода учења као током Друге републике. Републиканска деца више нису имала право да на часовима износе своје мишљење и морали су прихватити све оно што им је било наметнуто, свићало им се то или не.

Мећутим, не можемо занемарити чињеницу да су поједина деца већ имала изграћен став о одрећеним стварима. У наредној сцени, док се ученици враћају из школе кроз шуму, можемо закључити да Андреу очигледно не ужива на својим часовима, јер тежи ка стварима ка којима тежи и ћегова породица, што је у потпуности супротно ономе чему га учитељ учи. Андреу сматра да су републиканске идеје све оно што је добро, чисто, исправно и праведно. Ирителира га чињеница што одједном мора да прихвати нешто потпуно другачије и слуша како неко каља све оно за шта се ћегова породица годинама залагала:

9 ¡Ay de los vencidos!

10 El maestro: La victoria nunca es neutral ni inmerecida. Hay que alejarse de los vencidos como se aleja uno de la peste. Vae victis. Los vencidos no tienen derecho ni a una pequeña nota a pie de página en el gran libro de la Historia, porque la Historia la escriben siempre los ganadores. Que conste que yo siempre estoy a favor de los vencedores, porque tienen más mérito. ¿Alguien sabe por qué? / Quirze: ¡Yo! Porque son más valientes. / El maestro: No. Porque han sabido ganar. Y sólo puede ganar aquel que sabe ganar. Así como también tienen más mérito los ricos que los pobres. ¿Alguien sabe por qué? / Una alumna: Por el dinero. (Agustí Villaronga 2010)

Андреу: Не моју да смислим овој учишћеља. Увек врши једну исту причу.

Ученица: Годсиодин Магерн је можда алкохоличар, али у праву је за оно што прича.

Кирсе: За шта је у праву, ђамејнице? Да си плућа до гаске?

Ученица: У праву је када каже да од ђрљаваца као што сће ви треба ђобећи као од куће.¹¹ (Агустин Виљаронга 2010)

Поред тога што су републиканска деца морала да слушају вређања на часовима од стране учитеља, ван наставе су морала да се суочавају са националистичком децом која су јасно износила своје ставове и имала критичко мишљење. У овој сцени се запажа однос националистичке деце према републиканској. Међутим, режисер бира протагонисту који успева да се одупре. Тадашњој Шпанији је недостајало људи који би се побунили за своја права и имали воље да се боре за бољу и слободну државу. Деца која су имала ову вољу представљала су темељ за изградњу те нове Шпаније. Управо из овог разлога режисери додељују главне улоге таквој деци, која су спремна да се одупру наметнутом режиму и подигну Шпанију на ноге.

На крају филмова видимо освешћеност обојице протагониста. Монћо, протагониста филма *Језик лејшира*, схвата да „бити републиканац” не представља ништа лоше или вредно погубљења од стране националиста и саосећа са својим учитељем који је осуђен на смрт због тога што је републиканац. Андреу, протагониста филма *Црни хлеб*, одриче се своје породице и свих њихових лажи, јер увиђа да је то потпуно неисправно и пут којим он не жели да иде. На основу њихових поступања режисери нам показују да је Шпанија у добрим рукама.

ЗАКЉУЧАК

Оба филма, и *Језик лејшира* и *Црни хлеб*, дају нам парцијални увид у образовни систем Шпаније како у периоду пре, тако и у периоду након завршетка Шпанског грађанског рата. Кроз ове филмове можемо приметити да су и републиканска и националистичка идеологија на различите начине манифестовале вредности за које су се бориле и приказивале начела за која су се залагале. Уколико упоредимо иделошки утицај ова два временска периода на децу кроз образовање, што је приказано у ова два филма, можемо закључити да је он био далеко јачи у периоду након Шпанског грађанског рата и да се у већој мери одразио на дечје животе. Републикански систем образовања је тежио ка модернизацији и праву свих на образовање без граница. У периоду након завршетка Шпанског грађанског рата ситуација се у потпуности про-

11 Andreu: Vaya mierda de maestro, siempre con la misma matraca. / Una alumna: El señor Madern es un borracho, pero tiene razón. / Quirze: ¿En qué tiene razón, lista? ¿En que eres más corta que una cola de conejo? / Una alumna: Tiene razón en que de los piosos como vosotros hay que huir como de la peste. (Agustí Villaronga 2010)

менила, а идеолошке манифестације су се свакодневно одражавале на децу кроз лекције у школама. Националисти су републиканце директно називали губитницима и друштвеном љагом коју је требало уклонити, док су себе величали и приказивали као победнике који су се борили за оне праве вредности. Кроз образовање се јасно могао уочити идеолошки утицај на децу и њихов мањак слободе. Уколико упоредимо ова два филма, можемо приметити да се у периоду представљеном у филму *Језик лејџира* тежи ка наглашавању потребе да деца буду слободна. Деца се уче да је слобода говора веома битна и учитељи се труде да их не спутавају у томе. Та деца, како показује филм, успела су да изграде критички однос према савременом друштву. Међутим, у филму *Црни хлеб* се представља систем који деци намеће обавезу ћутања и недопуштеност критичког размишљања. Ово је било првенствено карактеристично за период након успостављања Франковог режима.

Како се може запазити у оба филма, поред учитеља у школама, црква је имала огроман утицај како на образовање пре Шпанског грађанског рата, тако и након његовог завршетка. У филму *Језик лејџира* запажа се да је црква у потпуности била против републиканског и либералног начина образовања, док се у филму *Црни хлеб* може приметити њен велики утицај на образовање кроз пружање подршке националистичком образовном систему.

Избор деце за протагонисте у два анализирана филма, како се може сагледати, не лежи само у томе што дејчи ликови јаче утичу на рецепцију и емотивни доживљај код гледалаца од одраслих. Тачно је да деца изазивају више емоција зато што се публика саживљава са њима, будући да се на филму могу видети њихови доживљаји и животне ситуације са којима се сусрећу. Међутим, тема ова два филма јесте рат, приказ утицаја рата на народ и губитак доброг дела становника. На тај начин се истиче важност образовања и младих генерација које ће насељавати будућу Шпанију и које би требало да извуклу земљу из кризе узроковане вишегодишњим ратом. Ово везивање рата за образовање носи одређену критику и друштвену поруку. И у једном и у другом филму јасно можемо видети како је рат утицао на образовање, а самим тим и на менталитет будућег шпанског народа. Управо због тога за протагонисте оба филма изабрана су баш она деца која увиђају озбиљност савремене ситуације и идеолошке импликације исте, при чему имају изграђено критичко мишљење о свему. Ради се о деци која успевају да се суоче са проблемима епохе и пронађу слободу која им је одузета. Кроз ова два филма су режисери покушали да прикажу да је судбина Шпаније ипак у рукама оних који не желе да ћуте и трпе наметнут режим. Додељујући деци улоге протагониста желели су да кажу да још увек има оних који ће се борити за своја права, слободу и тежити ка светлијој будућности земље, без обзира на тренутни режим који је у сваком тренутку могао да их сасече.

Питање које режисери ова два филма остављају за размишљање је каква би била судбина Шпаније са генерацијама која нису имала изграђено критичко мишљење? Да ли би Шпанија тада успела да стане на ноге?

Листа референци

Примарна литература

Cuerda José Luis 1999: *La lengua de las mariposas (Језик летилица)*. España: Sogetel, Las Producciones del Escorpión, Canal + España y Televisión Española (TVE).

Villaronga Agustí 2010: *Pan negro (Црни хлеб)*. España: Massa d'Or Produccions / Televisión de Galicia (TVG).

Секундарна литература

Алварес и Пећароман 2003: Фе Бахо Алварес, Хулио Хил Пећароман, *Историја Шпаније*, превела са шпанског Биљана Буковић, Београд: Клио.

Алтед Вихил 1996: Alicia Alted Vigil, Las consecuencias de la Guerra Civil española en los niños de la República: de la dispersión al exilio, *Espacio, Tiempo y Forma, Serie V, Historia Contemporánea*, núm. 9, 207–228.

Алтед Вихил 2003: Alicia Alted Vigil, Los niños de la Guerra Civil, *Anales de Historia Contemporánea*, núm. 19, 43–58.

Гарсија 2005: María Teresa García-Abad García, *Intermedios: estudio sobre literatura, teatro y cine*, Madrid: Editorial Fundamentos.

Јела Фернандес 2013: Otto Roberto Yella Fernandez, Infancias vulnerables en las guerras civiles de España y Guatemala. Una revisión desde el cine, *El futuro del pasado: revista electrónica de historia*, núm. 4, 207–226.

Калдевила Домингес 2012: David Caldevilla Domínguez, *La imagen del Franquismo a través de la séptima arte: Cine, Franco y Posguerra*, Madrid: Editorial Visión Libros.

Мањадо 1991: Antonio Machado, *Antonio Machado: Poesía y Prosa*, Buenos Aires: Ediciones Colihue SRL.

Рибеиро де Менесес 2003: Filipe Ribeiro De Meneses, *Franco and the Spanish Civil War*, London: Routledge.

Санчо Флорес 1997: José Gonzalo Sancho Flórez, *La Segunda República española: El primer bienio de gobierno y octubre de 1934*, Madrid: Ediciones Akal.

Томас 1980: Hugh Thomas, *Španjolski građanski rat Sv.1*, preveo sa španskog na hrvatski Omer Lakomica, Rijeka: „Otokar Keršovani”.

Хулиа 2004: Santos Huliá et al., *Španija u XX veku*, preveo sa španskog Branislav Đorđević, Beograd: Čigoja štampa.

Irena M. Selaković / MANIFESTACIONES IDEOLÓGICAS DE LA GUERRA CIVIL: LOS NIÑOS Y LA EDUCACIÓN EN LAS PELICULAS LA LENGUA DE LAS MARIPOSAS Y PAN NEGRO

Resumen / En este artículo presentamos y analizamos las manipulaciones ideológicas de la Guerra Civil española que se reflejaron en los niños a través de la educación en el período entre el establecimiento de la Segunda República y el estallido de la Guerra Civil española, y se mostraron en las películas *La lengua de las mariposas* y *Pan negro*.

Para presentar las consecuencias ideológicas, estas películas han sido seleccionadas porque reflejan una rutina diaria de los españoles, también muestran la influencia de la guerra en la vida de la gente y de una manera muy clara representan las ideologías políticas de nacionalistas y republicanos. A través de las películas, se presentan ideales, tanto republicanos como nacionalistas, quienes tuvieron influencia directa en la vida de los niños a través de la educación en la escuela. Basándonos en las escenas analizadas de estas dos películas, comparamos la manipulación de los niños antes y después de la Guerra Civil española. Sobre la base de las escenas analizadas, compararemos la medida en que los niños fueron manipulados antes y después de la Guerra Civil española, así como por qué por qué es importante abordar el impacto de la educación y el entorno escolar en los niños en este período.

Palabras clave: *La lengua de las mariposas, Pan negro*, Guerra Civil española, educación, ideología, niños

Примљен: 5. августа 2019.

Прихваћен за штампу августа 2019.